

Dusa Ágnes

A VALLÁS MINT CSOPORTKÉPZŐ TÉNYEZŐ¹**Bevezetés**

Mikor megkaptuk a feladatot, hogy résztvevő megfigyeléssel vizsgáljunk meg és írjunk le egyetemi csoportokat vagy az egyetemen észlelhető csoportképző tényezőket, először azt gondoltam végig, hogy én milyen hallgatói csoportoknak vagyok a tagja. Természetesen része vagyok a harmadéves szociológusoknak, BTK-s vagyok (még akkor is, ha igazából társadalomtudományhoz tartozik a szakom), Debrecenben élek, nem dohányzom, az alternatív könnyűzenét kedvelem, bár nagyon ritkán járok bulizni vagy koncertre. Sok egyetemista barátom van, de nincs olyan nagyobb baráti köröm, mely kifejezetten az egyetemen alakult volna ki – leszámítva a csoporttársaimat és a párom barátait. Azonban van egy közösség, melyben hozzám hasonlóan majdnem mindenki egyetemista: az ifink. Ifinek egy-egy gyülekezet ifjúsági alkalmait nevezik. Ez lehet biblióra, de nem feltétlenül ennyire kötött. A legtöbb gyülekezetben van ifjúsági alkalom, illetve egy vagy több, az ifi vezetésével megbízott ifjúsági/egyetemi lelkész vagy pap. Emellett a nagyobb városokban (Budapesten, Szegeden, Miskolcon és Debrecenben) egyetemi gyülekezeteket is létrehozta, elsősorban az ott tanuló vidéki egyetemistáknak és főiskolásoknak.

A vallásosság komoly csoportképző tényező, s ezért érdemes a kutatásra. Ráadásul az ifi, illetve az egyetemi gyülekezet azért érdekes, mert szemben a deviáns vagy deviánsnak tartott ifjúsági csoportokkal, hagyományos értékeket tart a magáénak. A szülők és a többségi társadalom normáival szemben a csoporttagok nem láznak, vagy ha mégis, ez minőségileg másfajta lázadás: nem deviánsnak bélyegzett módszereket választanak a többségi társadalom – szerintük – negatív tendenciáival való ellenszegülésre, hanem egy másfajta életmód és világszemlélet kialakításával (pontosabban továbbvitelével) fejezik ki elkülönülésüket. Az vallásos ifjúsági közösségek éppen ezért egyaránt nagy (anyagi, erkölcsi) támogatásban részesülnek a személyes kapcsolataikon (pl. szülők vagy más felnőttek) és intézményi ke-

retéken keresztül (egyház, gyülekezet, egyházi iskola). Ilyen támogatás például, hogy a templomban, egy gyülekezeti teremben, esetleg külön az ifjúság számára fenntartott épületben tarthatják az ifjúsági alkalmakat. Számos gyülekezetben anyagi támogatást is kapnak a fiatalok, például kedvezményes táborozást, vagy játékokat (pingpong, csocsó), sok hívó szülő pedig kifejezetten ösztönzi a gyermekét, hogy kapcsolódjon az ifjúsági gyülekezetbe.

Elemzésemben szeretnék összehasonlítani néhány ifi órát. Három ifjúsági alkalmon vettem részt megfigyelőként: a nagytemplomi református, a nagyerdei református és az egyetemi evangélikus ifin. A saját résztvevő megfigyelésemet kiegészítettem Varga Tímea és Molnár Viktória Egyetemi Református Gyülekezetben végzett megfigyelésével.

1. Vallásosság Magyarországon a fiatalok körében

A rendszerváltást követő időszakban a várt „vallási boom” nem következett be (Rosta 2007). A vallásosak száma ugyan növekedett, a növekvés azonban elsősorban a „maguk módján vallásos” kategóriában jelentős. A vallásosság szabadabb megélésének lehetőségével párhuzamosan más folyamatok is megindultak, melyek egy újfajta vallásosságot hoztak létre. A szekularizációs és individualizációs hatások ugyanis a keresztény tanításoktól és az egyháztól távolodó, saját egyéni világlátásból, az egyes vallásokból egyéni „ízlés” és gondolkodásmód által összeválogatott sajátos vallásosságot hoztak létre (Rosta 2002). Ugyanakkor a történelmi egyházakhoz kötődő, „az egyház tanításait követő” vallásosok száma nem emelkedett jelentősen. A nem vallásosok száma sem változott jelentősen.

A teljes népességhez viszonyítva a fiatalok „jelenlegi felekezethez tartozása” és „vallásgyakorlata” alacsonyabb vallásosságot mutat. Vizsgálatom szempontjából – Rosta Gergely szavaival élve – az *egyházias mag* szociodemográfiai jellemzői, illetve az e csoporton belüli folyamatok fontosak. Ezeket röviden összefoglalva a **nemeket** tekintve az állapítható meg, hogy a fiatalok között is a lányok a vallásosabbak (a keresztelést, a neveltetést, a je-

¹ Ezt a részt Dusa Ágnes Réka szerkesztette. Az esettanulmányok írói: Dusa Ágnes Réka (5.), Varga Tímea (6.) és Molnár Viktória (6.)

lenlegi önbesorolást, és a vallásgyakorlást tekintve is). **Kor** alapján tendenciaként mutatkozik, hogy a fiatalabbak vallásosabbak, s az idősebbek is vallásosak maradnak, csupán a vallásosság megítélésének egyik tényezőjében (a hitgyakorlatban) távolodnak el az egyháztól. Rosta szerint ez az individualizációra vezethető vissza. **Települések** tekintetében a vidéki fiatalok számára a vallás identitásformáló erejű, míg a nagyobb városok fiataljaira ez annyira nem jellemző. Ugyanakkor a vallásgyakorlásban nem mutatkozott ekkora különbség, bár Tomka szerint a vallásosság két különböző típusa jelenik meg a falusi (hagyományörző) és városi (modern, kisközösségi) vallásgyakorlás során. **Földrajzi régiók** tekintetében – saját kutatásom szempontjából – Észak-Alföld elvállaltalanodását emelném ki. Ezt a régiót a protestáns többség jellemzi, akik körében a legerősebb az egyháztól és a kötött vallási keretektől való elfordulás. Ez a protestáns egyházak szabadabb vallásfelfogásából következhet (Rosta 2002)

Az *egyházias magot* kiemelve: a fiatalok 10 százaléka vallotta magát az egyháza szerint vallásosnak mind a 2000-es, mind a 2004-es ifjúságkutatás során. Körükben a családi közvetítésnek volt a legerősebb szerepe a vallási szocializáció során. A vallásossághoz hagyományosan rossz anyagi helyzetet szoktak kapcsolni. Azonban a kutatás szerint az *egyházias magra* előnyös társadalmi pozíciók és fogyasztási javak birtoklása jellemző (Rosta 2002). A vallásosak iskolai végzettsége pedig U alakhoz hasonló, azaz a legmagasabb és legalacsonyabb iskolai végzettségűek felülreprezentáltak, míg a szakmunkások és középfokú végzettségűek kevesebben tartoznak az egyház tanításait követők csoportjába (Andorka 2006). „Ezek az eredmények nem mondanak ellent annak, hogy a magasabb végzettségű, illetve fiatal csoportokban átlag feletti a kifejezetten vallástalanok aránya is. A 90-es években tehát ebből a szempontból a diplomás és a részben fiatal csoportok polarizációja felerősödött” (Andorka 2006: 659–660).

2. A csoportok, közösségek néhány tulajdonsága

A társadalmi együttélésnek természetes része a csoportok kialakulása. A csoportok lehetnek alkalmi vagy hosszú időszakra társuló közösségek, melyek fontos szerepet játszanak a társadalmi integrációban. A csoportok jellemzői Girán János és Ligeti

György szerint a következők: (1) a csoporttagok tisztában vannak azzal, hogy ők az adott csoport tagjai; (2) a tagok rendszeresen találkoznak; (3) van közös ismertetőjük, mely más csoportoktól őket megkülönbözteti; (4) a tagok saját elhatározásukból vesznek részt a csoport működésében (Girán–Ligeti 2000). Ezekhez hozzátehetjük, hogy (5) közös csoportidentitás alakulhat ki a tagok között; (6) sajátos viselkedést várnak el tagjaiktól (Giddens 2003).

Minden csoportban kialakulhatnak státuszok és szerepek. Ezek azért fontosak, mert szorosan összefüggnek azzal, hogy milyen a csoport belső struktúrája. A szerepek közül a legérdekesebb a vezető szerepe lehet, mert a csoport működésére kihatnak az általa alkalmazott vezetési módszerek. Három vezetői módszert különböztethetünk meg, ezek a következők: tekintélyelvű, demokratikus és anarchikus. Természetesen ezek a módszerek nemcsak tisztán, hanem keveredve is megjelenhetnek – ahogyan meg is jelentek az ifikben és az egyetemi gyülekezetben végzett megfigyelések alkalmával.

3. Három debreceni ifi összehasonlítása²

3.1. Megfigyelési szempontok

Az első megfigyelési szempontcsoportom a **helyszín** volt. Az első szempont az volt, hogy van-e a csoportnak önálló helyszíne, „terme”. Ha igen, hol helyezkedik el a városban, milyen közel található a gyülekezet templomához, milyen az ifi (mint helyszín) nagysága, felszereltsége, berendezése, hangulata, díszítettsége, valamint hogy az ifisek hogyan mozognak ebben a térben.

Másik szempontom a **csoporttagok** jellemzése volt. Csupán a megfigyelés módszerével is érezhető volt az ifin belüli régebbi barátságok ereje, de gyakran a csoporttagok is utaltak rá. Figyeltem a nő-férfi (lány-fiú) relációkat, illetve a csoportnak a vezetőhöz való viszonyát, az életkori megoszlást, a szóhasználatot és az öltözködést is. Sok esetben kiderült, hogy ki milyen szakra jár egyetemre.

A harmadik szempontom az **ifi mint közösség** megfigyelése volt. Ezen belül azt figyeltem, hogy utalnak-e közös élményekre, vannak-e sajátos viccek, beceneveik, „jelvényeik”.

² Az esettanulmányt Dusa Ágnes Réka készítette.

Figyeltem az **ifvezetőt** is: hány éves, milyen a kapcsolata a tagokkal, milyen stílusban irányítja az ifit. Feljegyeztem az **ifi menetét**: mi volt az ifi témája, hogyan beszéltek meg az adott témát, milyen eszközöket használtak.

Végül szeretném bemutatni az ifik internetes elérhetőségét, azaz a **weblapjukat**.

3.2. A megfigyelt ificsoportok kiválasztása

Előzetes terveim szerint négy ifjúsági alkalomra látogattam volna el: két református, egy evangélikus és két katolikus ifire.³ Sajnos, katolikus ifibe nem jutottam el. A három protestáns ifi közül az evangélikus kifejezetten egyetemi gyülekezetként működik (bár a tagjai, mint majd látni fogjuk, nem csak egyetemisták), míg a két református ifi az egyetemtől függetlenül, többségében a saját gyülekezetéből gyűjtötte össze az egyetemistákat. A két református gyülekezet a város legnagyobbjai közé tartozik, míg az evangélikus kisebb bázissal rendelkezik. A két református ifit személyes ismeretségre támaszkodva kerestem fel, míg az evangélikus ifjúsági alkalom időpontjáról a templom utcai frontján elhelyezett hirdetőtábláról szereztem információkat. A három ifibe 2009. április 17. és 24. között látogattam el.

3.3. Az ificsoportok összehasonlítása a felsorolt szempontok mentén

Helyszín. Az egyik református (Ref1) és az evangélikus (Evang) ifi a belvárosban található, a másik református ifi (Ref2) az egyetem közelében, mindhárom jól megközelíthető helyen. A Ref1 ifije a templomtól távolabb, kb. 600 méterre, egy külön épületben található. Az épületet néhány éve kapta vissza az egyház. Az ifi épületével közös telken van az ifjúsági lelkész lakása. Az ifi világos és tágas. Egy nagy közösségi terem, két kisebb szoba, egy nagy zenekari terem, konyha és mosdó vannak benne. A falak mindenütt fehérek. Bibliai idézetek és közös élményeket megörökítő fényképek díszítik a termet. A folyosóra lépve egy kis hirdetőtábla látható, rajta egy koncert plakátja, és közös kirándulásra feliratkozási lehetőséget adó ív. Az ifi olyan közösségi épület, melyben más gyülekezeti alkalmakat is tartanak, de elsősorban a gyülekezet fiatalabb tagjai birtokolják. A zenekari teremben például régi, lese-

lejtett lemezek vannak a falra erősítve, s minden ifis tag kapott egy saját lemezt, melyet kidekorálhatott és ráírhatta a nevét. Ez szerintem nagyon kreatív és mutatós módja a közösségi érzés kifejezésének. Az az ifjúsági alkalom, amin én részt vettem, a legnagyobb teremben volt. A szoba közepén alacsony asztal volt, a fal mentén pedig különböző stílusú és színű fotelek, kanapék és székek voltak elhelyezve. Az ifi elején szükség volt erre a nagy körre, mert az összes ificsoportból ide gyűltek közösen énekelni. Később, mikor a különböző ificsoportok külön váltak, s mindenki a saját termébe átment, csak tizenketten maradtunk a nagyteremben, de egy kis átrendezéssel a kanapékból hamar kialakítottunk egy kört.

Az Evang ifi a templommal egy telken, tőle pár lépésre található. Az épület földszintje közösségi tér konyhával, imateremmel, és egy irodával. Utóbbi helyiségben tartották az ifit. A kisebb szobában tizenegyen elfértünk. A szoba berendezése egységes volt. Itt is a középső kisasztalt körülvevő kanapékra, fotelekre és székekre ültünk, kört alkotva. A fehér falakon nem voltak képek, igaz, az egyik falat könyvespolc borította.

A Ref2 ifijének egy tavalyi év során kibővített, közvetlenül a templom mögötti (s azzal egybeépített) épület ad otthont. Itt van a lelkészi hivatal is. Az előtér egy világos átrium, kicsit kávéházi hangulata van: kör alakú asztalok vannak benne, egy-egy asztal körül négy székkal. Az előtérben hirdetőfalon olvasható az összes állandó (nem csak ifis) közösségi alkalom időpontja és helyszíne (teremszáma), és különleges gyülekezeti, valamint városi kulturális rendezvények plakátjai is vannak itt. Még szintén itt, az előtérben egy könyvespolcon újságok vannak. többségük református lapok (pl. a Confessio) legfrissebb számai, illetve a gyülekezeti újság néhány példánya pár hónapra visszamenőleg. Az ifjúsági alkalom, amin részt vettem, egy kisteremben volt. Számos ilyen kisterem van az épületben, ami elsöre számomra már-már labirintushoz hasonlított, s még maguk az ifisek is megjegyezték, hogy az épület még számukra is új, és elsősorban saját termüket, a konyhát és az előteret ismerik. Az épület modern, a falai fehérek. Az ifis terem az előző kettőhöz hasonlóan volt berendezve: közepén kis asztalka, körülötte körben fotelek, kanapék. Utólag kellett behozni pár széket is, hogy mind a tizenegyen elférjünk.

³ Az ifiken szereztem tudomást arról, hogy van kifejezetten orvosi bibliakör is, később érdemes lehet azt is felkeresni.

Mindhárom ifis terem hangulata barátságos volt. A székek-fotelek eleve kör alakban voltak elhelyezve, de ha bővíteni kellett a kört (pl. a Ref2), az ifivezető odafigyelt, hogy megmaradjon ez az alakzat. A régebbi ifisek mindhárom megfigyelés alatt otthonosan mozogtak az épületek egészében és a teremben is. A közösség dekorációjában való kifejezése a Ref1 ifiben volt a legszembetűnőbb: a fényképek, a festett lemezek, a zászlók (ezekre később részletesen kitérek) mind azt jelezték, hogy ezt a helyet a sajátjuknak érzik. A másik két ifiben a hasonló dekorációk hiányának egyszerű okai lehetnek: az Evang ifit egy barátságos, de alapvetően iroda jellegű szobában tartják, ami nem az ifúság sajátja. A Ref2 ifisek pedig igazából még most kezdték birtokba venni az új teret.

3.3.1 A csoporttagok jellemzése

Az ifis alkalomra fiúk és lányok egyaránt eljöttek, s egyik esetben sem különültek el. Az ifi megelőző spontán beszélgetés alatt, az ifi során és az ifit követően is vegyesen ültek le. Párkapcsolatok mindhárom ifiben kialakultak, ami úgy gondolom, természetes egy fiatalokból álló közösségben. A Ref1 és az *Evang ifi* korosztályt tekintve tág, míg a Ref2 ifije szűk körből merített. Utóbbi csoportba az ifi vezetőn és rajtam kívül mindenki 20-21 év közötti volt. Ezzel szemben a Ref1 és az *Evang ifibe* is jár tizenhét éves és néhány harminc éves, de a résztvevők többsége huszonéves volt mindkét esetben. Arról, hogy egyetemisták kérdezni sem kellett őket, az ifis beszélgetés alatt is többször utaltak rá, sok esetben még a szakjuk is kiderült. A Ref1 tagjai között gyógyszerész, több orvos, fogorvos, közgazdász, valamint gyógypedagógia, mérnök és nyelvszakos egyaránt volt. Az *Evang ifiben* egy orvos fiúról és egy gyógytornász lányról derült ki, hogy konkrétan milyen szakra járnak. A Ref2 csoportban egy fogorvos, két pszichológus és két informatikus egyetemista, valamint egy ifjúságsegítő főiskolai hallgatóról derült ki a szakja.

A fiatalok öltözködésében volt különbség. A Ref2 fiataljainak öltözködési stílusa többségében alternatív rockzenei stílusokhoz köthető. (Például az egyik lány vászon tornacipőt, kockás, laza háromnegyedes nadrágot, egy szintén laza pólót és egy cipzárás pulóvert viselt.) A Ref1 csoport tagjai már felnőttesebben öltöztek. (Például az egyik lány kis magas sarkú cipőt, szoknyát, elegáns blúzt viselt.) Nem tudom, hogy ez annak a pár év korkülönbség-

nek tudható-e be – a Ref2 fiataljai 20-21 évesek, a Ref1 tagjainak átlagéletkora magasabb, körülbelül 22-23 év –, vagy egyszerűen csak mások a közösségi elvárások, szabályok. Arra gondoltam, hogy mivel mindkét református ifiben az ismeretség több éve tart, folyamatosan, s talán közösen alakították, csiszolták egymás stílusát.

Az ifisek túlnyomó többsége debreceni vagy Debrecen vonzáskörzetében él. Az *Evang* és a Ref2 ifibe azonban járnak olyanok is, akik csak Debrecenben tanulnak, s távol a saját gyülekezetüktől felkerestek egy itteni ifit. Az is kiderült, hogy a két református ifibe olyanok is járnak, akik debreceniek, de nem Debrecenben tanulnak, hétvégenként azonban hazajönnek, így részt tudnak venni a pén-teki alkalmakon.

Érdekes a vallási hovatartozás kérdése: a két református ifibe szinte kizárólag reformátusnak keresztelt, konfirmált fiatalok voltak. Az evangélikus ifibe viszont református, görög- és római katolikus fiatal egyaránt járt az evangélikusok mellett.

Nyelvhasználatukat tekintve mind az ifisek, mind a vezetők az ifjúsági (diák) szlenget keverték a vallásos kifejezésekkel, bár sok esetben a vallásos szlenge is megfigyelhető volt. (Két nagyon ötletes kifejezést az evangélikusoktól tanultam: IT [íté] = istentisztelet, valamint az UV-s IT [úvés ité] = úrvacsorás istentisztelet.)

3.3.2 Az ifi, mint közösség

Mindhárom ifiben érezhető volt egy régi „mag” jelenléte, akik akár már több éve is ismerik egymást. Ezt például a becenevekből, régi, gimnáziumi emlékekre való visszautalásokból szűrtem le. A két református ifi esetében ez nem meglepő: a városban található református iskolák alapot jelentenek a későbbi ifiknek. Úgy gondolom, hogy az ifi nem egyszerűen egyházi „intézmény”, hanem baráti kör, baráti közösség is. Ezt bizonyítja az is, hogy az ifik tagjai az ifjúsági alkalmon kívül is szoftak találkozni, együtt vásárolni, szórakozni, sportolni, kirándulni, stb.

Az evangélikusoknál az ifjúsági alkalmaknak, a két református gyülekezetben az egyes ifiknek van saját elnevezésük. Ennek egyszerűen az az oka, hogy az evangélikus gyülekezetben egy ifi van, míg a református gyülekezetekben több, így az ifis alkalmakat is el kell különíteni. Azonban a két református

gyülekezet ebben is különbözik. A *Ref1* ifiben a csoportok nem életkor szerint különülnek el, hanem inkább baráti körök szerint. Ezért is lehetséges, hogy a megfigyelt ifire 21 és 26 éves (PhD-zó) egyetemista is jár, szemben a *Ref2* ifivel, ahol szinte egy évfolyamról (egy általános iskolai vagy gimnáziumi osztályból?) származnak a tagok. Ennek hátterében az áll, hogy a fiatalabb korosztály számára szervezett ifiket az általános iskolai és gimnáziumi évfolyamok szerint osztják be.

Mivel a két református gyülekezet saját teremmel rendelkezik, így a berendezésben, a dekorációban jobban meg tudják jeleníteni a közösségi érzést. A *Ref1* gyülekezet termeiben például minden ifi kapott egy falfelületet, ahová kifüggeszthette a zászlaját. A zászlókat saját kezűleg festették lepedőre. Minden zászlón rajta van az ifi neve, s valamilyen szimbólum – ezek többsége bibliai szimbólum, de nem feltétlenül az. Például az egyik zászlón az ifisek tenyérynymoi láthatóak a szívárvány összes színében. A zászlókat egy nyári táborozás alkalmával készítették. A *Ref2* ifjúsági alkalmán is szóba került az ifis zászló, melyet pár hete készítettek az egyházmegyei ifjúsági napon, azonban ezt még nem helyezték el.

A két református ifinek volt saját ifjúsági énekeskönyve, az *Evang* ifiben az evangélikus énekeskönyvből énekelünk.

3.3.3 Az ifi vezetők és az ifik menete

Mindhárom vezető 30 év körüli, ketten hivatalosan is egyetemi lelkészek, az egyikük pedig ifjúsági lelkész. Talán érdekes megjegyezni, hogy a három ifi vezetőből az egyik nő volt. A kapcsolatuk az ifisekkel baráti, de nem haverkodó, a kis korkülönbség ellenére komolyan veszik őket a fiatalok. Az ifik menetét a lelkészek irányították, azonban három különböző módon. Úgy gondolom, ebben elsősorban a vezetők személyisége volt befolyásoló. A bevezető részben említettem a három vezetési stílust. Ezek keveredve, s nem teljesen tisztán ugyan, de megjelentek a három ifi során. A *Ref1* ifjúsági alkalmon a *tekintélyelvű vezetési stílus* dominált. A témát az ifi vezető hozta, elsősorban ő beszélt, az ifisek nem vettek részt aktívan a téma kifejtésében, annak ellenére, hogy például az elhelyezkedésük (kör alakban ültek) lehetővé tette volna.

Az *Evang* ifiben a három stílus közül a legtisztábban a *demokratikus* érvényesült. Ugyan itt is a témavezető vetette fel a témát, azonban bevonta a beszélgetésbe a fiatalokat is, mégpedig a következőképpen: felolvasott egy idézetet Anthony de Mello egyik könyvéből, melyben több kérdés szerepelt, majd megkérte az ifiseket, hogy válaszoljanak a kérdésekre (a gondolatok lejegyzéséhez lapokat és tollakat osztott ki). A második felolvasás után körben haladva mindenki elmondta az első kérdésre adott válaszát. Bárki jelezhetette, ha kommentálni szeretné a másik gondolatait, vagy ha kérdése volt. A lelkész először határozottan, „profi módon” moderálta a beszélgetést: figyelt rá, hogy mindenki szóhoz jusson, de visszatért az eredeti mederbe a beszélgetést, ha nagyon elkanyarodtunk a témától. Egy másik demokratikus vezetési stílusra utaló dologra az ifi elején figyeltem fel: a hétvégi közös balatoni kirándulásukat szervezve szóba került, hogy út közben hol álljanak meg pihenőre, s a lelkész kérte, hogy vitassák meg, melyik helyszín lenne a legjobb, s ki mit szeretne megnézni.

A *Ref2* ifije alapvetően *demokratikus* volt: az egyik ifis tag tartotta az alkalmat az általa választott témából. (Márai Sándor Füveskönyvéből olvasott fel egy részt.) Az ifi után a lelkész elmondta, hogy az ifi épp önállósodási fázisban van. Ez azt jelenti, hogy pár héten keresztül még ő is bent van az ifiken, de az alkalmakat már az ifi tagjai felváltva tartják, önként vállalva a téma kiválasztását, a felkészülést és az ifis alkalom lebonyolítását. Az evangélikus alkalomhoz hasonlóan az e heti ifit tartó fiatal is tett fel kérdéseket, a válaszokat leírtuk a kiosztott lapunkra, majd egymás utána mindenki elmesélte, hogy mit választott, s miért. A demokratikus alaphelyzet ellenére a hangulat kicsit anarchikus volt: a csoporttagok egymás szavába vágtak, a közös témától eltérve kis körök alakultak ki, akik másról kezdtek beszélgetni. A vezetőnek többször is figyelmeztetnie kellett őket, azonban ezekre a figyelmeztetésekre már csak akkor került sor, mikor kisebb hangzavar támadt. Az anarchikus légkör ebben az esetben szerintem egy-egy spontán baráti beszélgetés kezdetét jelentette.

3.3.4 Az ifik weblapjai

Ugyan ez a megfigyelési szempont már túllép a résztvevő megfigyelés határain, azonban úgy gondolom, hogy egy közösségről a mai világban, ahol a digitális és technológiai javakkal való ellátottság

szakadékat hoz létre az emberek között, sokat elárul, hogy van-e honlapja, s ha igen, milyen.

Mindhárom gyülekezetnek van honlapja, melyen belül elérhetőek az ifjúságra vonatkozó információk, önálló ifi honlapja azonban csak a Ref1 gyülekezetnek van. Ezen az önálló honlapon bemutatkoznak az ifi csoportok és az ifjúsági lelkész, informálódni lehet az ifi alkalmak időpontjáról és helyszínéről, lehet képeket letölteni kirándulásokról, illetve más közösségi eseményről, valamint van fórumuk is – bár ez utóbbit nem nagyon használják. Az egyik fórumban szóba is került az, hogy miért van ez így: az egyik hozzászóló szerint az msn és a telefon gyorsabb. A másik két ifi internetes oldala szervesen illeszkedik a gyülekezet honlapjába, önálló oldalon, de a gyülekezeti honlapon belül lehet információkat szerezni az ifik időpontjáról és helyszínéről.

A Ref1 ifi helyszínét és a honlapját tekintve is jobban elkülönül a gyülekezettől, míg a két másik ifi a templom és a közösségi helyszínek közvetlen közelében van, s az internetes fellelhetőségük is a gyülekezetükön belül található. Ezekből arra következtettek, hogy a Ref1 ifi a „felnőttektől” függetlenebb, önállóbb életet élhet. Az Evang és a Ref2 ifi viszont szerves része a gyülekezetnek.

4. Az Egyetemi Református Gyülekezet⁴

4.1. A megfigyelés menetéről

2009. április 15-én, szerdán 19 órára volt meghirdetve az istentisztelet az Egyetemi Templomban. Mi körülbelül 18: 45-re érkeztünk meg a templom aulájába, ahol a két lelkész „Áldás, békesség!”-gel és kézfogással köszöntött minket. Kaptunk egy, az istentisztelet menetéről szóló programfüzetet, és megmutatták, hogy melyik teremben lesz a szertartás, ahol ekkor már kb. 15 fiatal ült, majd 19 óráig még további 15 fiatal érkezett. Az összes jelenlévő fiatal igyekeztünk megfigyelni. Az istentisztelet pontosan kezdődött, a női lelkész tartotta, az istentisztelet témája a húsvét volt. A szertartás alatt imádkoztunk, többször énekeltünk a programfüzetben található dalok közül. A dalokat egy-egy fiatal kísérte gitárral, csörgődobbal, orgonával. Az istentisztelet végén a lelkész felhívta a gyülekezet figyelmét arra, hogy a beszélgetés mellett lehetőség van teát és pogácsát

fogyasztani az aulában, valamint megemléített különböző programokat, melyeken részt lehet venni (Csillagpont református ifjúsági találkozó, kirándulás Svájcba, filmklub stb.). A teázáson-pogácsázáson kb. 10-12 ember maradt, akik pici csoportokban leginkább az iskoláról, nyári programról, vizsgákról, szórakozásról beszélgettek egymással, és arról, hogy a húsvéti ünnepek hogyan teltek. Mi félóra elteltével távoztunk a templomból.

2009. április 22-én, szerdán ismét részt vettünk az egyetemi istentiszteleten. Ezúttal a férfi lelkész tartotta a szertartást, melynek menete hasonló volt az első alkalommal megfigyelt istentisztelethez. Ez alkalommal a presbitérium tagjait figyeltük meg elsősorban, s közülük egy olyan lánnyal beszélgettünk, aki betekintést adott a gyülekezet életébe, és sok információval látott el minket.

4.2. Észrevételeink

A csoportképző tényezők alakulásával kapcsolatos résztvevő megfigyelésünk „főszereplője” a Debreceni Egyetem református fiatalokból álló gyülekezete volt. A konkrét csoportthatárookra vonatkozó első álláspontunk azonban némi korrekcióra szorul abban a tekintetben, hogy az első istentiszteletre való ellátogatásunk alkalmával figyelmünket a „rendezvényen” résztvevő összes fiatalra kiterjesztettük. Azonban ezen a ponton kérdésessé vált, hogy valóban beszélhetünk-e csoportról, ha a kicsoport interakcionista megközelítése alapján az egyik kitételnek azt tekintjük, hogy a csoport tagjai egymással közvetlenül érintkeznek, személyes interakcióba lépnek, kommunikálnak. Ugyanis az volt az észrevételünk, hogy az istentiszteletet követő teázás-pogácsázás alkalmával – amely a személyes beszélgetések terepéül szolgál – két-háromfős klikkek alakultak ki, melyek nem igazán keveredtek egymással. Vagyis nyilvánvalónak tűnt, hogy az imént említett értelemben nem beszélhetünk egységes kicsoportról.

A második megfigyelés után azonban elmondhatjuk, hogy *van csoportunk*. Méghozzá ez a csoport a két lelkészből és egy tíz egyetemista fiatal által alkotott presbitériumból áll, mivel ők folyamatos interakcióban vannak egymással, heti rendszerességgel találkoznak, kommunikálnak, közös cél elérése érdekében együtt cselekednek. Az istentiszteleteket látogató többi, általában cserélődő fiatalot nem tekintjük az általunk vizsgált csoport szűkebb értelemben vett tagjainak.

⁴ Az esettanulmányt Varga Tímea és Molnár Viktória készítette.

Azt mondhatjuk, hogy kiscsoportunk felépítése a cselekvéskoordináció szempontjából, illetve a csoporton belüli uralmi viszonyok alapján hierarchikus felépítésű. A csoportban a két lelkésznek van legitim vezető szerepe. Hiszen a közös cselekvést, esetünkben az istentiszteletet a lelkészek irányítják, vezetik, bár meglehetősen aktívan vesznek részt ebben a presbitérium tagjai. Ezek 18-22 év közöttiek, a nemek arányát tekintve egy fiú és kilenc lány alkotja. Érdekes módon a szakot tekintve egyértelműen heterogén a csoport, hiszen van teológushallgató, környezettan, magyar-német, pszichológia, tanító szakos fiatal is. A csoporttagság időtartama 1,5-3 év között van.

Bár hierarchikus szerkezet jellemzi a csoportot, megfigyeléseink alapján azt mondhatjuk, hogy informális csoportról beszélhetünk, hiszen bizonyos értelemben a lelkészek által használt tegező beszédmód, valamint az a tény, hogy a fiatalok tevékeny részesei a szertartásnak is – vannak, akik az énekeket hangszerrel kísérik, például gitároznak közben – egyfajta mellérendeltségi viszonyt sugall a csoporton belül.

A csoportunk célját tekintve azt figyeltük meg, hogy a manifeszt módon megnyilvánuló cél egy fajta „szolgáltatás” nyújtása azoknak az egyetemista fiataloknak, akik a vallásuk gyakorlását saját gyülekezetüktől távol itt is folytatni szeretnék. Talán helyesebb lenne ezt a cselekvést karitatív tevékenységnek minősíteni, hiszen nincs ellenszolgáltatás, a szó finánciális értelmében sem. Meg kell említenünk, hogy az istentisztelet mellett a kiscsoportunk filmklubot is szervez minden kedden belépési díj nélkül, bibliaóra is szerepel a tevékenységek között (keddenként), valamint saját újságot is szerkeszt. Másrészt ez a „szolgáltatás” nemcsak magáért a vallás gyakorlásáért lehet fontos vagy hasznos az idelátogatók számára, hanem a közösségi érzés, a lelki támasz szempontjából is. Hiszen a szertartások témái szigorú értelemben véve nem hasonlíthatnak a klasszikus istentiszteletek prédikációihoz. Ilyen témák voltak például: „Tengés-lengés”, „Trendinek lenni”. Ezenkívül az istentiszteletre látogató hallgatót már a templomba való belépéskor közvetlen, baráti köszöntéssel és némi útbaigazítással fogadja a két lelkész. A szertartások elején mindenki kap egy kis programfüzetet, melyben az aktuális énekek szövegei is szerepelnek, ezzel biztosítva, hogy a hallgatóság ne érezze idegennek magát, teljes értékű résztvevője lehessen a közös cselekvésnek. Az énekek sem tartoznak a hagyományos istentisztele-

teken szereplő dalokhoz, inkább vidámabb, fiatalosabb vallási énekek. Az istentisztelet légkörét és hangulatát tekintve leginkább a református ifjúsági foglalkozásokhoz hasonlít. Azaz a „szolgáltatás” egyértelműen igazodik a „fogyasztók” szükségletéhez. Ezek alapján látens célként fogalmazódik meg az új tagok integrálása a csoportba. Ezt más hasonló kiscsoportokkal kooperálva is igyekeznek megvalósítani, amennyiben más egyetemi gyülekezetekkel együtt szerveznek nyári kerékpáros tábor, nyári kirándulást Svájcba vagy a Csillagpont Református Ifjúsági találkozóra. Látens célhoz sorolható még a csoporttagok az egyéni individuális szükségleteinek kielégítése, az Istennel való találkozás közösségi élménye, a „jó” cselekedet önkép-erősítő, szocializációs funkciója, a saját (keresztény) értékrend erősítése.

5. Főbb tanulságok és tapasztalatok összefoglalása

Az ifjúsági gyülekezet alkalmain való részvétel megerősítette azt a feltételezésemet, hogy az ifiket illetve az egyetemi istentisztelet alkalmát az ifjúsági és/vagy egyetemi csoportkultúrák szempontjából érdemes megvizsgálni. Azért tartom relevánsnak ezeket a közösségi alkalmakat a csoportkultúrára vonatkozóan, mert ezeknek az egyházi csoportoknak vannak saját szimbólumaik, értékrendjük, nyelvi eszközeik, szertartásaik, hierarchiájuk, közösségi terük/tereik, öltözködési stílusuk, magatartásformájuk.

Az ifikben, illetve az egyetemi gyülekezetben is vannak beazonosítható **közösségi terek**, még, ha ez a tér nem is minden esetben a sajátjuk (lásd Evang ifi), vagy ha osztozniuk is kell rajta (mint a két református ifi esetében). **Öltözködésüket tekintve** egységes „ifis stílusról” nem beszélhetünk, de az egyes megfigyelt ifiknek külön-külön volt egységes „arculatuk” öltözködés szempontjából. Az ifiknek vannak közös **szimbólumaik** az egyházi jelképeken kívül is (pl. gyülekezeti zászló vagy a falra szerelt lemezek, fényképek, saját énekeskönyv), melyek a közösségi érzés kialakulását segítik elő. Van **közös nyelvük**, mely vegyíti az egyetemi diákszlenget és egy sajátos vallásos szlenget. Az egyetemi istentisztelet esetében nem kérdés, hogy csoportképző alkalom a **szertartás**, azonban az ifiket is lehet szertartásként értelmezni, ezen belül a közös éneklés vagy az imádkozás még inkább megerősíti a szertartás

csoportképző erejéről mondottakat. Az ifikben és az egyetemi gyülekezetben is létezett **hierarchia**, de ez nem elnyomó jellegű volt, a demokratikus légkör volt az uralkodó minden alkalommal. Benyomásaim szerint az egyetemi gyülekezeti alkalmak és az ifjúsági alkalmak nem csupán a hitbéli megerősítést szolgálják. Mindkettő olyan helyszín, ahol a fiatal egyetemisták találkozhatnak a barátaikkal – mégpedig azokkal, akiknek ugyanolyan **értékrendjük és normáik** vannak, tehát a hitélet ezen formája erős összetartó kapocs az egyetemisták egy része között, s így a csoportkultúra kialakulásának egy lehetséges tényezője.

Absztrakt

Jelen tanulmány – a Csoportok és határok című tanulmány részeként – azt próbálja feltárni, hogy a debreceni egyetemisták esetében beszélhetünk-e a vallás csoportképző erejéről, s ha igen, melyek azok a tényezők, amelyek mentén a csoportképződés

leginkább megfogható. Résztevő megfigyelések segítségével három debreceni gyülekezet ifjúsági alkalmát, továbbá az egyetemi gyülekezet istentiszteleteit vizsgáltuk meg. A vizsgálatunk eredménye szerint az egyházi csoportok saját szimbólumokkal, értékrenddel, nyelvi eszközökkel, magatartásformával rendelkeznek, melyek mind meghatározó tényező lehetnek egy – akár egyetemista – közösség kialakulásának.

The present study – as a part of Groups and borders study – try to reveal whether we can consider the religious university students as a group. And if is true what are the major factors that generate these communities. We performed participant-observations on three meetings of juvenile congregation in Debrecen and analysed the church service of University of Debrecen. According to our research the religious dimension is also essential in the analysis in terms of symbols, values, linguistic phrases and attitude of ecclesiastical communities that can also determine groups among students.

